

Zaven Biberyan'ın Diğer Eserleri

Lıgırdadztı [Sürtük]

Roman, Ermenice, 1959, İstanbul

Aras Yayıncılık, Şubat 2020, İstanbul

Türkçe çevirisi: *Yalnızlar*

Öncü Kitabevi, Nisan 1966, İstanbul

Payel Yayınları, Nisan 1966, İstanbul

Aras Yayıncılık, Mayıs 2023 (9. baskı), İstanbul

Dzovı [Deniz]

Öykü, Ermenice, 1961, İstanbul

Aras Yayıncılık, Eylül 2017, İstanbul

Angudi Siraharner [Meteliksiz Âşıklar]

Roman, Ermenice, 1962, İstanbul

Aras Yayıncılık, Mart 2017, İstanbul

Türkçe çevirisi: *Meteliksiz Âşıklar*

Aras Yayıncılık, Mart 2022 (5. baskı), İstanbul

Mırcünneru Verçaluyısı [Karıncaların Günbatımı]

Roman, Ermenice, 1984, İstanbul

Aras Yayıncılık, Haziran 2021 (2. baskı), İstanbul

Türkçe çevirisi: *Karıncaların Günbatımı*

Aras Yayıncılık, Ocak 2022 (5. baskı), İstanbul

[1998-2013 arasında *Babam Aşkale'ye Gitmedi* adıyla dört baskı yaptı]

Car vivre, c'était se battre et faire l'amour

[Çünkü Yaşamak Mücadele Etmek ve Sevişmekti]

Aras Yayıncılık, Ağustos 2019, İstanbul

Türkçe çevirisi: *Mahkûmların Şafağı*

Aras Yayıncılık, Kasım 2021, İstanbul

Anhun yergink açkeru meç [Gözlerdeki Sonsuz Gökyüzü]

Aras Yayıncılık, Haziran 2021, İstanbul

Türkçeye Başlıca Çevirileri

[Fransızcadan] *Ana*, Gorki / *Sanayi Kralı*, Upton Sinclair /

Ay Vadisi, Jack London / *Cinayet Şirketi*, Jack London /

Köylüler, Balzac.

[Ermeniceden] *Balkan Harbi Tarihi*, Aram Andonyan,

Aras Yayıncılık, Ocak 2021 (3. baskı), İstanbul

u s u l g e r e ğ i

Elinizdeki kitap, Zaven Biberyan'ın 1959 yılında İstanbul'da basılan

Ermenice *Lıgırdadzı* [Sürtük] adlı romanının, 1966'da yazarın çevirisiyle, Öncü Kitabevi tarafından, *Yalnızlar* adıyla yapılan

Türkçe basımı temel alınarak yayına hazırlanmıştır.

Biberyan'ın çeviri dili, Ermenice metinle karşılaştırılarak yer yer güncelleştirilmiş, tarafımızdan (*) ile işaretlenen sözcüklerle ilgili olarak da dipnotlarla açıklamalar eklenmiştir.

Türkçe yazımda ise Ömer Asım Aksoy'un *Ana Yazım Kılavuzu*

(Epsilon Yay.) temel alındı, Necmiye Alpay'ın

Türkçe Sorunları Kılavuzu'ndan (Metis Yay.)

yardımcı kaynak olarak yararlanıldı.

y a y ı n c ı n ı n n o t u

YALNIZLAR

Aras Yayıncılık
İstiklal Caddesi, Hıdivyal Palas 231/Kat 1
34430 Tünel, Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 252 65 18 - 243 06 02
info@arasyayincilik.com
www.arasyayincilik.com
Sertifika No: 44967

ARAS - UĞU 27

Yalnızlar
Zaven Biberyan
Lırdadzı

Yayıma Hazırlayan
Rober Koptaş

Kapak Tasarımı
Aret Gıcı

Kapak Fotoğrafi
Aralarında Önder Somer ve Merih Meral'in olduğu
bir grup oyuncu, film çekimi için İstanbul'da bir plajda.
Depo Photos

© Aras Yayıncılık, 2000
ISBN 9789757265276

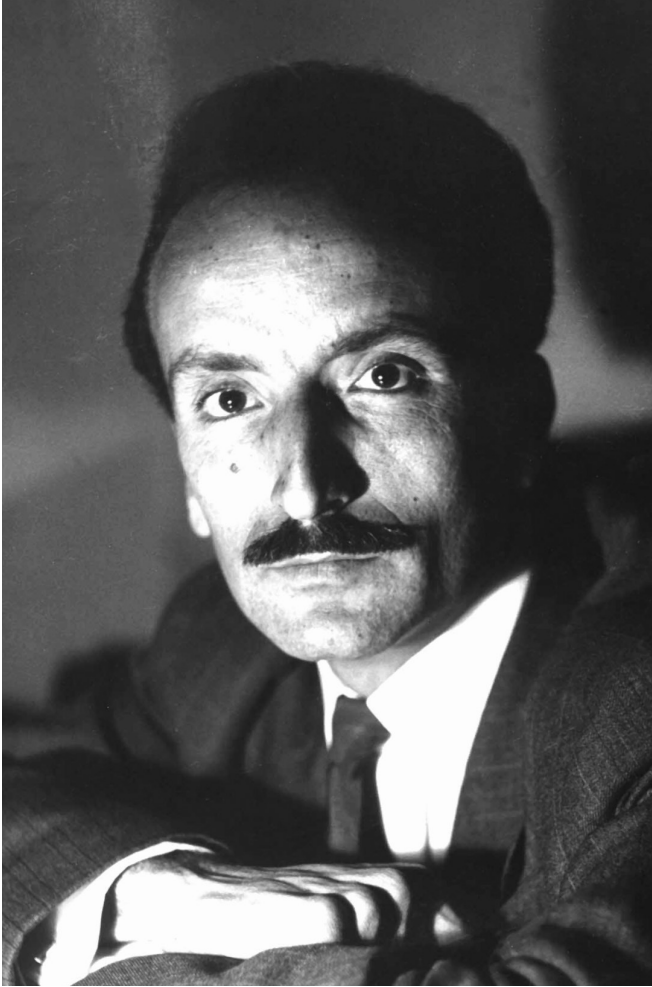
Baskı ve Cilt
Sena Ofset, 2. Matbaacılar Sitesi 4NB7-9-11 Topkapı-İstanbul
Tel: (0212) 613 38 46 / Sertifika No: 45030

Birinci Baskı: Mayıs 2000, İstanbul
Dokuzuncu Baskı: Mayıs 2023, İstanbul

YALNIZLAR

ZAVEN BIBERYAN

Fotograf: Ara Güler

Zaven Biberyan
(1921 - 1984)

Zaven Biberyan

1921'de İstanbul Çengelköy'de doğdu. Kadıköy Aramyan-Uncuyan ve Dibar Gırtaran (Sultanyan) Ermeni ilkokulları, Saint Joseph Lisesi ve İstanbul Ticari İlimler Akademisi'nde öğrenim gördü.

1941'de Yirmi Sınıf (Kura) asker toplanırken, o da askere alındı ve Nafia hizmetine verildi. Akhisar'da kendisi gibi Nafia askeri olan *Jamanak* [Zaman] gazetesi yöneticilerinden Ara Koçunyan'la tanıştı. Üç buçuk yıl süren askerlik dönüşü *Jamanak* gazetesinde yayımlanan "Krisdoneutyan Vağhcanı" [Hıristiyanlığın Sonu] adlı yazı dizisi büyük gürültü kopardı, dizinin yayını durduruldu. *Nor Lur* [Yeni Haber] ve *Nor Or* [Yeni Gün] gazetelerinde, daha sonra da *Jamanak* gazetesi yayın kurulunda görev aldı. Sosyalist düşüncelerinden dolayı gelen baskılar sonucu gazeteden ayrılmak zorunda kaldı. 1946'da Ermeni aleyhtarı bazı tutum ve yayınlara karşı *Nor Lur* gazetesindeki "Al Gı Pave..." [Artık Yeter] başlıklı yazısından dolayı kovuşturmayla uğrayıp hapis yatan, daha sonra bulunduğu işlerden de baskılar sonucu ayrılmak zorunda kalan Biberyan, sonunda ülkeyi terk etmeye karar verip 1949'da Beyrut'a gitti. Orada gazetecilik mesleğini, Ermenice yayınlanan *Zartonk* [Uyanış] ve *Ararat*'ın yazı işlerinde görev alarak sürdürdü; Halep ve Paris'teki bazı dergi ve gazetelerde de makaleleri yayımlandı. Siyasi durumun iyileştiğini düşünerek, yaşamını güç koşullarda sürdürdüğü Beyrut'tan ayrılıp 1953'te

İstanbul'a döndü. Seta Hıdıryan ile evlendi, bir kız çocukları oldu. Bir süre Osmanlı Bankası'nda çalıştı. 27 Mayıs 1960 darbesini izleyen günlerde *Marmara* gazetesinde politika yazarı olarak görev yaptı. 1964'te yayınlamaya başladığı *Nor Tar* [Yeni Yüzyıl] adlı siyasi ve edebi dergi maddi sıkıntılar nedeniyle kapandı. 1960'lı yılların sonunda *Meydan Larousse Büyük Lûgat ve Ansiklopedi*'nin redaksiyon kurulunda yer aldı.

Türkiye İşçi Partisi'nden 1965 genel seçimlerinde İstanbul milletvekili adayı oldu, ancak seçilemedi. 1968 yerel seçimlerinde ise aynı partiden İstanbul Belediye Meclisi üyeliğine seçildi ve başkan yardımcılığı yaptı.

Biberyan yazarlık yaşamına Ermenice yazdığı öykülerle başladı. İlk öyküsü 1945'te İstanbul'da "Yerek Inger Eink" [Üç Arkadaştık] adıyla *Jamanak* gazetesinde yayınlandı. Daha sonra çeşitli gazete ve dergilerde öyküleri, makaleleri yer aldı. Öyküleri yalın dili ve gerçekçi temalarıyla ilgi çekti. Ermenice edebiyatın önde gelen realist yazarlarından olan Biberyan, çevresindeki olaylara bir aydın duyarlılığıyla yaklaşıp, dile getirilemeyen gerçekleri cesur ve kuvvetli kalemıyla gözler önüne serdi. Hatta dünya görüşleri farklı olsa da, haksızlığa uğradığına inandığı bir rahibin yanında tutum olarak, bir insan hakları savunuculuğu örneği sergiledi.

Romanlarında, öykülerinde ve gazete makalelerinde her kesimden insanı rahatça yansıtmayı başardı. Fabrika işçileri, dar gelirlili memurlar, küçük dükkân sahipleri onun öykü ve romanlarının başlıca kahramanı oldular. Yapıtlarında birey-toplum çatışmasını işleyen Biberyan, öykülerinde de hep toplumsal sorunlarla boğuşan insanları anlattı. 1970'te *Jamanak* gazetesinde 294 gün tefrika halinde, ölümünden birkaç hafta önce ise kitap olarak yayımlanan ve onun baş-

yapıtı sayılan *Mırçünneru Verçaluyısı* [Karıncaların Günbatımı] adlı romanı, bir ailenin adım adım yok oluşu paralelinde, yakın geçmişe ayna tutan dramatik bir kronoloji gibidir. Bu yapıtına, yazarın ölümünden sonra Eliz Kavukçuyan Ödülü (Paris) verildi. Eser Türkçeye 1998'de *Babam Aşkale'ya Gitmedi* adıyla çevrildi.

Kolay iletişim kurulamayan, zor bir insan olduğu söylenen Zaven Biberyan'ın, yazarlığının yanı sıra, amatör olarak yaptığı resim ve heykeltikler, Büyükada tutkunluğu, hatta –geçim amacıyla da olsa– bir ara eşiyle birlikte oyuncak yapımcılığına soyunması, onun ince sanatçı ruhunun fazlaca bilinmeyen yansımaları olsa gerektir.

Zaven Biberyan uzun süren, sıkıntılı bir hastalık döneminden sonra 4 Ekim 1984'te yaşama veda etti ve Şişli Ermeni Mezarlığı aydınlık bölümüne gömüldü.

BİRİNCİ KISIM

- 1 -

Pupul, başını çevirmeden “Ali yine Sürtüğün yolunu gözlüyor,” dedi.

Yeranik suratını ekşitti. Pupul devam etti.

“Sürtük için Ali küçük lokma değil.”

“Tabii. Bu devirde bir kasap ne demek? Haram olsun, kanımızı emiyorlar.”

“Doğrusu Sürtük de güzel kız oldu hani.”

Gözlerinde bir alev yandı. Yeranik yüzünü tekrar ekşitti.

“Hadi ordan sen de! Bir evlatlık parçası! Dünya güzeli olsa ne çıkar! Hizmetçi işte. Pisin biri.”

Pupul hayale daldı.

“Kim bilir kaç kişi ile düşünür kalkıyordur?”

“Elbette ayol! İt gibi, sokaklarda. Güzelliğe ne hacet, öyle olduktan sonra.”

Pupul şezlongda doğruldu.

“İşte geliyor Sürtük. Demedim mi ben?”

Gülgün, Mısta Beygilin bahçesini geçti. Kapalı yakalı bir pulover giymişti. Ali'nin bakışı, kızın puloveri geren göğsüne saplandı. Sıcaklık dalga dalga beynine fırladı. Gülgün onu görür görmez kaldırımdan indi, kaşlarını çatıp adımlarını sıklaştırdı. Ali onu takip etti.

“Fatma,” diye çağırıldı.

“Benim adım Fatma değil.”

“Nereye gidiyorsun?”

“Sana ne?”

Pupul yerinde duramadı.

“Ardından gidiyor!”

“Ayol başka derdin yok mu senin?”

Pupul sokağın bir kısmını perdeleyen yaprakların arasından bir boşluk bulmak için boynunu biraz daha uzattı.

“Sürtüğün suratını bir görsen. Burnundan düşen bin parça olur.”

“Hadi ordan; kokmuş! Ali’den iyisini mi bulacak? Orospu kolpaları hep.”

“Onun gözü köyün* oğlanlarında.”

“Kokmuuuş!”

Pupul rahatsızdı. Kendine saklayamayacaktı. Şezlongun üzerinden ablasına doğru eğildi, avucunu ağzına siper etti.

“Mustafa’nın çırağı kabağı getirdiğinde, laf açıldı da biliyor musun ne dedi? Bilmem artık, günahı boynuna... Oğlan kullanıyormuş Sürtüğü!”

“Hangi oğlan?”

“Ağabeyi olacak oğlan.”

Yeranik’in hatları sinirle gerildi.

“Erol mu? Hadi ordan, deli!”

“İki gözüm çıksın!”

“Öyle asil bir ailenin evladı... O kokmuşun nesine ayol?”

“Kokmuş” sokağın öbür köşesinde durdu.

“Sana kaç kere söyledim beni rahat bırak diye!”

Ali zoraki güldü.

“Bir sene evvel benden kaçmazdın.”

* köy: İstanbul henüz günümüzdeki kadar kalabalık ve geniş bir şehir değilken, insanlar oturdukları semti aralarında çoğu zaman “köy” diye anarlardı.

“Bir sene evveldi o. Şimdi istemiyorum artık, anlaşıldı mı? Benle konuşma. Bak, sen bilirsin, karışmam sonra.”

Ali gene sivri dişlerini gösterdi.

“N’aparsın? Erol’a mı söylersin?”

Erol’un adını kasabın ağzından duyunca Gülgün’ün kaşları çatıldı.

“Erol’a bir söylersem...”

Gözlerinde karşısındakini hakir gören bir gurur parladı.

“Yazıksın. Beni rahat bırak!”

Ali’nin kaşları birdenbire çatıldı.

“Bana bak, bana! Bana Sivaslı Kara Ali derler! Ben senin kancık Erollarının on tanesini sıkar, suyunu içerim, anladın mı!”

Gülme sırası Gülgün’deydi. Koşa koşa sokağı döndü, bakkal dükkânına daldı. Ali takip etmedi. Gururu kırılmıştı. Kalbi çarpıyordu. Gözlerinde kin ve kızgınlık vardı. Kara kaşları gözlerinin üzerine yıkılmıştı. Deli edecekti bu kız onu! Onun yüzünden işi de günden güne aksıyordu. Memleketten yeni gelen Memed’e terk etmişti artık dükkânı. Elinden iş gelmez bir çocuk; ne et kesmesini becerir, ne pizola dövebilir. Müşteriler hiç de memnun değillerdi. Bereket versin ki çevrede başka kasap yoktu. Buna rağmen, müşterilerin çoğu eti Şaşkınbakkal’dan, Bostancı’dan getirmeye başlamışlardı. Ne yapabiliirdi ki? Aklı başında değildi işte. Gülgün’ün omuzları, Gülgün’ün göğsü, Gülgün’ün kalçaları... Gözünün önünde başka şey yoktu. Bu yıl bambaşkaydı haspa. Artık geçen yılki kız değildi. Onu hem arzuluyor, hem de ondan nefret ediyordu. Evet bambaşkaydı artık. Mübeccel Hanım gibi, öbür karılar gibiydi. Kendi hissettikleri de başkaydı bu yıl. Bu hissi, oranın karılarını dikizlerken duyardı. Kinle karışık

bir şehvet. Hem sahip olma, hem de tahrip etme arzusu. Şiddetli bir arzu. Semiz etlerini ısırarak, yemek, çamaşırıcı kadınların anlata anlata bitiremedikleri o iç çamaşırılarını parçalamak, Gülgün'ün vücudunu da parça parça etmek. O da artık naylon bir vücuttu. Bu yıl semtin oğlanları onun ardından da laf atıyorlardı. Laf atanların sayısı artıyor, fakat Ali eskisi gibi kudurmuyordu; artık kendi canı da laf atmak istiyordu, madem ki Gülgün laf atanlardan hoşlanıyordu... Oysa sıra kendisine geldi mi, payına hep azar ve hakaret düşüyordu.

Hâlâ eski Gülgün'ü hatırlatan tek şey, kızın bacaklarının dizden aşağısıydı. Ayakları Ali'ye, atın eğerine fırlatıp köyüne götürmek, Mübeccel'in elinden, Erenköy'den, İstanbul'dan kurtarmak istediği zavallı küçük evlatlığı hatırlatıyordu.

Fakat iş yalnız ayaklarla bitmiyordu ki! Azıcık yukarı çıktın mı, kısa kırpılmış saçlarına varana kadar semtin bir kızıydı artık o. Mimi, Fifi, Rozi gibi. Ayakları, villa sakinlerine “Bu kız bizden değil,” dedirtmeye yetse bile, Ali'ye “Bizdendir,” dedirtemiyordu artık. Yarı belden yukarısı, belden aşağısına galip geliyordu. Etin fiyatı ne kadar da pahalansa, ne kadar da çok para kazansa Mübeccelgillerle bir olamayacağını biliyordu. Ve şimdi –Mübeccelgiller aynı fikirde olmasalar bile– Gülgün onların tarafındaydı. Mübeccelgillerin kendisi hakkında tutumları ne olursa olsun, Gülgün onlardan olmak için can atıyordu. Dayak yediği halde sahibinin ayakları dibinde yatan it gibi. Dehşet bir şeydi bu, ama Gülgün belki de gerçekten sözde ağabeyinin koynuna giriyordu. Manzarayı hayal ettikçe Ali'nin hisleri tutuşuyordu. Lüks bir ev, rahat kanepeler, yataklar. Kendi yaptığı gibi sokakların köşesinde değil.

Osman Bey'in piçi, evlatlığa mı kalmıştı sanki? Çarşaf devri mi bu? Bütün karılar yarı çıplak, bütün karılar orospu. Bir şehir ki bütün karılar Erollar'ın. Semtin bebekleri. Aile kızları. Elleri nasırlı hizmetçi parçasından çok daha güzel-leri. Türk kızları, Yahudi kızları. Gül gibi. Konca konca, çiçek çiçek. Çiftehavuzlar'dan Caddebostan'a, Suadiye'ye ve ötelere kadar. Aile kızı orospular, çıplak çıplak gâvur kızları. Göbeği daha Anadolu toprağından kesilmemiş Gülgün'e dokunmaya ne lüzum vardı?

Hele şimdi peder bey araba da almıştı, zaman zaman Erol da kullanıyordu ya. Oysa iki yıl öncesine kadar bir şeyleri yoktu. Sonra da kalkıp, "Kasap Ali müşterilerine kazık atıyor!" diyorlardı. Osman Bey kendi sattığı şeyi ucuza mı satıyordu sanki? Gerçekten, ne satıyordu acaba? Hükümetle işler çeviriyor, İstanbul'la Ankara arasında mekik dokuyordu. Bu yıl Mısta Bey'le de pek bir samimi olmuştu.

Ali kendine geldi. Konudan konuya atlaya atlaya Gülgün'ü unutupmuştu. Şimdi iş düşünüyordu. Göğsünde kopan fırtına da dinmişti. Para düşünüyordu. Çok para. Osman Bey'in, Mısta Bey'in parası kadar.

Ali inşaatın önünden ağır ağır geçiyordu.

Artin Usta, Niko Usta'ya, "Ali dolanıp duruyor," dedi.

Harç hazırlayan Hasan, musluktan avuçlarına su aldı.

"Aklı başında değil ki, o orospu için!"

Artin Usta azarladı.

"Onun orospu olduğunu nereden biliyorsun?"

"Biz bir karının gözünün içine baktık mıydı anlarız usta! İstanbul karıları..."

"Fatma İstanbul karısı mı?"

“Şimdi öyle. Bozuktur gayrı. Karı dediğin bütün malı meydanda olmaz.”

Niko Usta güldü.

“Sen onun hangi malını gördün ulan?”

Hasan kocaman kirli mendiliyle yüzünü, başını, boynunu kuruladı, kolunu uzattı.

“De ha! Nesini göreyim daha? Hay canını yiyim...”

Gülgün paketleri yüklenmiş, eve doğru koşuyordu. Öyle dalgındı ki genellikle kaçırmadığı edepsiz lafları bile duymadı.

Mısta Beygilin torunu bahçe kapısından seslendi.

“Fatma, bu akşam bizimkiler size gelecekler.”

Gülgün durdu, küçüğe baktı.

“Biliyorum,” dedi.

“Ben gelmicem. Bizimkiler gelecekler.”

“Biliyorum.”

“Ben de şimdi geliim mi?”

“Hayır.”

Gülgün yoluna devam etti. Az ötede gene durdu, döndü, kaşlarını çattı.

“Sana kaç defa söyledim, benim adım Fatma değil diye.”

“Öyleyse niçin seni Fatma diye çağırıyorlar?”

“Yanlışı çağırıyorlar.”

“Niçin yanlışı çağırıyorlar?”

Gülgün sinirli bir hareketle yola koyuldu. Üç adım ötede tekrar durdu.

“Seni niye denize götürmediler?” diye sordu.

“Boğazım ağrıyor. Ben de şimdi geliim mi size?”

“Hayır, hayır, işim var benim.”

Küçük küstü, üç tekerlekli bisikletine binip, bahçede gözden kayboldu. Gülgün çocukları sevmez, hatta zaman

zaman onlardan nefret ederdi. Oysa yanlarında tedirginlik duymadığı tek yaratık çocuklardı.

Eve vardığında kan ter içindeydi. Sıcaktan, hızlı yürümekten çok, yürek tüketmesiydi sırtından aşağı su akmasının sebebi. Karnından beynine doğru dalga dalga sıcaklık yükseliyor, çarpıntı kalbini ağrıtabilecek derecede artıyordu. Bu sıcaklık başlayalı birkaç yıl vardı. Fakat yüreğinin ezilmesi ve çarpıntı eskiden, çok eskiden beri devam ediyordu. Azarlandığı, dayak yediği ilk günlerden beri.

Yan kapıdan mutfığa girdi, paketleri masanın üzerine bıraktı. Ev sessizdi. Uzaktan bir radyonun paraziti cırcırböceklerinin şenliğini bozuyordu. Gülgün havagazını açtı, kapattı. Bir an kararsız kaldı. Yeniden açtı, yaktı, titreyen güçsüz alevi seyretti. Kirli kahvaltı kaplarına tiksinerak baktı. Gazın üzerine su koydu, kendini mutfaktan dışarı attı. Bir oda kadar geniş, her türlü elektrikli araçla donatılmış, nefret ettiği o enfes mutfaktan. Canı hiçbir şey yapmak istemiyordu bugün. Fakat iki saatten döneceklerdi, ve...

Ellerini arkasında bağlayıp odadan odaya, koridordan koridora gezinmeye başladı. Evin sessizliği, harikulade bir özgürlüğün sükûnetini vermekteydi. Kendi evinde, başına buyruk, mal sahibi olmanın mutluluğunu tadıyordu Gülgün.

Binanın cephesini boydan boya kaplayan salonun koltuklarından birine gömüldü. Bacaklarını uzattı, duvardan duvara, yerden tavana kadar yükselen camlara gözlerini dikip hareketsiz kaldı. Gençlerden bir grup denize gidiyordu. Köyün oğlanları. Gülgün bakışlarıyla onları takip etti. Dışarıda ağaçlardan ve gökyüzünden başka bakılacak bir şey kalmamıştı. Gülgün asla göğe bakmazdı.

Yaklaşan öğle sıcaklığı havadaki sessizliği ağırlaştırıyordu. Uzaktaki radyonun paraziti kesilmişti. Zaman zaman,